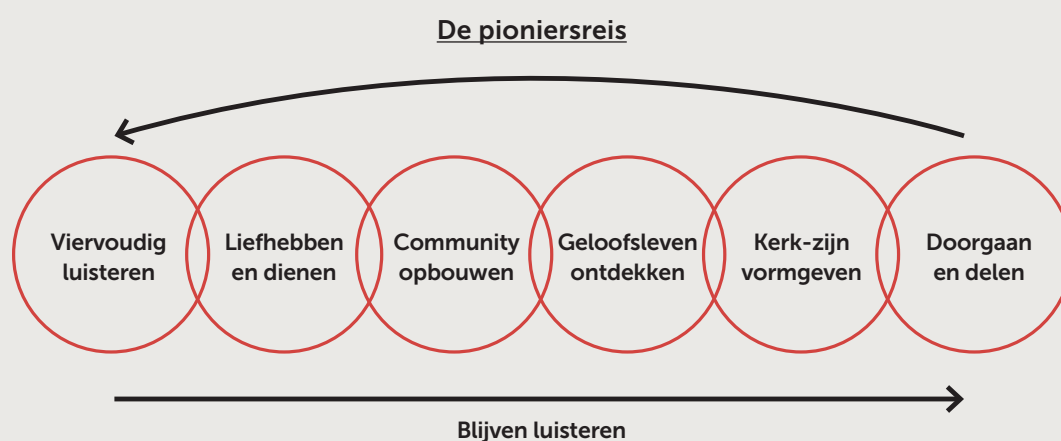

'Altijd luisteren'

Over viervoudig luisteren

Dit is artikel 1 in een serie van 12 artikelen rond kernthema's voor proefplekken.

De eerste zes artikelen beschrijven de pioniersreis. De overige zes artikelen beschrijven thema's die deze reis ondersteunen.

De artikelen zijn in de eerste plaats geschreven met het oog op 'proefplekken'. Dat zijn diverse soorten kerkplekken naast de gevestigde gemeenten, met een missionaire focus. Het taalgebruik is hierop gericht. Maar de onderliggende principes zijn veel breder toepasbaar. Met hier en daar een eenvoudige vertaalslag zijn de artikelen ook zeer geschikt voor gemeenteontwikkeling in het algemeen.

'Altijd luisteren'

De pioniersreis begint met luisteren, en luisteren blijft gedurende de hele reis de richting bepalen. Luisteren en nog eens luisteren. Naar de ander, naar God. Dat is niet makkelijk of vanzelfsprekend, we staan in de kerk zomaar in de 'actiestand' van doen en organiseren. Terwijl luisteren tijd kost en er voor je gevoel niets gebeurt. Maar luisteren brengt juist van alles teweeg, zowel bij de ander als bij jezelf. Als je goed naar mensen luistert, neem je hen serieus in hun vragen en behoeften. Dat doet goed. Je zoekt ernaar om daar te zijn waar de ander is. Alleen zo kun je ontdekken wat God voor mensen betekent en kan gaan betekenen. Alleen zo kun je samen kerk zijn.

Viervoudig luisteren

In de missionaire theologie wordt gesproken over viervoudig luisteren om te ontdekken waar God bezig is met zijn missie. We luisteren naar God met de Bijbel en bidden al luisterend. We luisteren tegelijk naar de mensen om ons heen, in onze omgeving. We luisteren ook naar elkaar als team en naar de brede traditie van de kerk. In dat alles luister je ook naar jezelf, naar je eigen hart, je eigen verlangen en grenzen. Hierbij mag je weten dat God door alles heen wil spreken. Hij doet dat niet alleen via de Bijbel en gebed. Luisteren gaat dus meer richtingen op die onderling samenhangen. In al dat luisteren zijn we op zoek naar wat God aan het doen is en van ons vraagt.

Luisteren is niet alleen het startpunt van de pioniersreis, het is een blijvende houding en oefening voor proefplekken. Zonder viervoudig luisteren raken we ingesloten in onszelf en dreigt het gevaar van zelfgenoegzaamheid. We raken losgezongen van onze omgeving en van God zelf. Een proefplek (of kerk) die zich niet meer afvraagt 'Wat wil God van ons, in onze omgeving?' verliest de aansluiting met Gods missie. Juist in een tijd waarin mensen elkaar niet meer verstaan en niet langer uit zijn op verbindingen is 'luisteren' een zeldzame en broodnodige kwaliteit.

Luisteren als houding

Luisteren is allereerst een houding, een 'hartsgesteldheid'. Je komt er niet met wat meer tijd nemen en wat vragen stellen. Luisteren kan verworden tot een techniek, een maniertje om daarna zo snel mogelijk te komen met je eigen agenda en verhaal. Luisteren vraagt om een open, lerende houding. De ander bepaalt de agenda, niet jij. Je zet jezelf even tussen haakjes, wat natuurlijk niet wil zeggen dat je niet meedoet in het gesprek. Je hebt alleen niet de boventoon. Luisteren heeft ook impact op jouw eigen overtuigingen en (voor)oordelen, het laat je niet onveranderd. Je zult ontdekkingen doen, over jezelf en je eigen vooronderstellingen, en over het evangelie. Het gaat om een houding van ontvankelijkheid, waarbij je zelf in het geding bent. Dat maakt kwetsbaar maar kan je tegelijk verrassen en verrijken. Het vraagt ook om geduld, om een houding van wachten op God, uitzien naar de beweging van de Geest.

We kijken nu naar de vier verschillende invalshoeken voor luisteren die hiervoor al werden genoemd.

1. Luisteren via Bijbel en gebed

God vraagt van ons een luisterhouding. Hij roept mensen van Adam en Abraham tot Ruth en Maria. Adam, waar ben je? Abraham, trek uit je land. Ruth voelt zich geroepen tot de God van Naomi, en Maria krijgt een wel heel bijzondere roeping: ze wordt de moeder van Jezus. Ook wij worden telkens uitgenodigd te reageren op Gods stem, *ver-antwoord-elijk te leven*. Samuel moest als jong kind ontdekken dat het God was die hem midden in de nacht riep.¹ Het gaat kennelijk niet vanzelf. Samuel had Eli nodig om te ontdekken wat er aan de hand was.

---

1. 1 Samuel 3.

God spreekt. Wij hebben niet het eerste woord, wij antwoorden. God spreekt niet alleen, Hij luistert ook. Naar ons, naar ons gebed. In Psalm 116 wordt van God gezegd dat Hij zijn oor naar ons neigt. Hij buigt zich voorover om ons te horen. Op allerlei plaatsen in de Bijbel kun je vinden dat God onze gebeden serieus neemt.² Dat nodigt uit tot gebed.

Zo zoeken we naar wat God ons duidelijk wil maken in onze context met het oog op de mensen in onze omgeving. Dat veronderstelt dat we geloven en verwachten dat God ons nu ook iets te zeggen heeft. 'God heeft het eerste Woord, Hij heeft in den beginne het licht doen overwinnen, *Hij spreekt nog altijd voort.*'³ Kunnen we ons gehoor oefenen en ons leven daarop afstemmen? Dat is bij uitstek een gezamenlijke inspanning. Daar kom je niet in je eentje achter, daar heb je elkaar bij nodig. 'Samen bidden, samen zoeken naar het plan van onze Heer' zingt een lied.⁴ We luisteren ook naar elkaar.

2. Luisteren in de eigen kerngroep

We luisteren naar elkaar. In de gemeenschap van mensen die Jezus volgen is er niet één enkele - al dan niet charismatische - leider die precies weet wat God van ons vraagt. We zoeken samen naar het spoor van de Geest. Een mooi voorbeeld hiervan vind je in de Benedictijnse traditie, kijk bijvoorbeeld eens naar de film 'Des Dieux et des hommes' (2010), waar de abt in het midden van de monniken een proces van luisteren en onderscheiding inzet. Iedereen krijgt daarbij een stem en elke stem is van waarde. Zo kun je in je team of in de kerngroep (of de kerkenraad!) de tijd nemen om elkaars ervaringen en indrukken te beluisteren. Wat is er nu nodig in onze proefplek, hoe gaan we verder?⁵

Een proefplek of missionair initiatief start je daarom niet in je eentje, dat houd je niet vol. Het is belangrijk om te werken met een team, hoe klein ook. Binnen dat team begin je met elkaar leren kennen en naar elkaar luisteren. Wat zijn jouw motieven om mee te doen, wat is je verlangen, wat kun jij inbrengen met jouw gaven en talenten? Wat betekent geloof voor je? Zoek samen naar een goede weg, een gedeelde visie, en bid voor elkaar en voor de mensen met wie je relaties legt. Het kan zijn dat je ontdekt dat jullie wegen te zeer uiteenlopen om dit initiatief gezamenlijk te dragen. Dan moeten er keuzes gemaakt worden: gaan we verder en zo ja, hoe en met wie?⁶

3. Luisteren in je omgeving

In de pioniersreis vraag je je af hoe God al aan het werk is in je omgeving, in gesprekken met mensen probeer je gevoelig te zijn voor wat Gods Geest je laat zien. Kees van Ekris noemt dat 'missionaire sensitiviteit': je bent gevoelig voor wat zich in ontmoetingen met mensen opent naar de vragen die ertoe doen, voor waar en hoe het evangelie werkelijk goed nieuws kan zijn.⁷

Luister zo aandachtig naar de mensen in je omgeving. 'Neem de tijd' luidt het advies voor elke proefplek, voor elke missionaire beweging. Luister en blijf luisteren. Zo kun je - in combinatie met het luisteren via de Bijbel, in gebed en in je kernteam - op zoek naar wat de Geest aan het doen is. Niet meteen je mouwen opstropen maar je handen openen. Wat houdt mensen in ons dorp, in onze wijk bezig? Begin dus niet met iets te organiseren voor mensen - die dan vervolgens niet komen omdat ze je niet kennen en niet geïnteresseerd zijn in wat je hebt bedacht. Leer mensen kennen, bouw relaties op en ga dan samen optrekken. Bij een maaltijd, een inhoudelijke ontmoeting over een thema dat je samen kiest, in een activiteit waar ook ruimte is voor kinderen als die er zijn. Zet je antennes uit naar je omgeving. Gaandeweg zul je kansen en mogelijkheden zien, gedragen door gebed en Gods Geest die je richting wijst. Het heeft iets van een kompas: goed kijken naar welke richting de naald wijst.

---

2. Zie bijvoorbeeld Psalm 4:1, Johannes 5:15, Lucas 18:1-8.

3. Lied 513,1 in Liedboek. *Zingen en bidden in huis en kerk.*

4. Lied 167,1 in *Opwekkingsliederen.*

5. Zie ook Wil Derkse, *Een levensregel voor beginners.* Tielt: Lannoo 2000.

6. Veel meer over teamwork in het artikel 'Over gezonde teamcultuur in het licht van Gods missie' (komt op een later moment online).

7. Kees van Ekris, *Dialoog, dans en duel. Preken voor tijdgenoten.* Utrecht: KokBoekencentrum 2022, p. 22 e.v. Hij spreekt in dit boek overigens over 'missionaire intelligentie'.

4. Luisteren in de bredere kerk

We staan in een lange rij van gelovigen, van kerken, van kerkelijke traditie en theologie. Van eeuwen van wijsheid en zoeken naar Gods bedoelingen met mensen. We leren van elkaar, van het verleden en het heden. Dat gaat niet vanzelf. Missionair bevlogen mensen kunnen zomaar in de verleiding komen om de bestaande kerken te zien als sloom, achterhaald, niet van deze tijd. Ze zien dan een kerk die hooguit nog 'kerkje speelt', maar die zich voortspoedt naar haar einde: sluiting. Zelf zien ze zich als de vernieuwers, de voorlopers, de mensen die wél zien wat er nodig is. Omgekeerd kunnen mensen in bestaande kerken de missionair bevlogenen zien als degenen die weliswaar vol enthousiasme bezig zijn, maar zich toch loszingen van de kerk, de bestaande kerk niet meer in het oog hebben en niet langer willen bouwen aan de gemeenschap die er al tientallen jaren woont en werkt. Dat leidt gemakkelijk tot spanningen tussen 'vernieuwers' en mensen die de bestaande gemeenschap beschermen en bouwen. Tussen de 'idealisten' die gezien worden als dromers zonder gevoel voor de realiteit en de mensen die niet verder vooruitkijken dan naar wat er morgen nodig is en het bestaande zo lang mogelijk voortzetten. Hoe gaan we met elkaar om, hoe luisteren we naar elkaars zorgen, verlangens en drive? Waartoe zijn we *gezamenlijk* geroepen? Het kan helpen om dan meteen ook breder te kijken en te luisteren, niet alleen binnen je eigen plaats of kerkgenootschap. Bezoek bijvoorbeeld eens een andere proefplek, maak kennis met migrantenkerken, verdiep je in wat er wereldwijd speelt. De kerk heeft bovendien een lange geschiedenis van vallen en opstaan, van theologische reflectie op de vragen van de tijd en alle eeuwen. Niet iedereen is theoloog, maar het is natuurlijk wel mogelijk om je te laten vormen in concrete ontmoetingen, in het lezen van boeken en het beluisteren van podcasts.⁸

Valkuilen

Luisteren kan dus een taaie bezigheid zijn die van iedereen inzet vraagt. Hoe luister ik goed? Er zijn genoeg valkuilen, die allemaal beginnen met 'te snel'. Te snel komen met een eigen mening, met advies, met een idee, met een oordeel. Te snel denken dat je de ander wel begrijpt, dat je zijn of haar gedachten, ideeën of bezwaren allang kent. Luisteren is vertragen.

'Moeten we het evangelie dan net zo lang kneden tot het makkelijk bij iedereen naar binnen glijdt?', vraagt een predikant-pionier. Nee, daar is het goede nieuws te kostbaar en vaak te confronterend voor. Gods woorden, zijn boodschap, ze staan vaak haaks op onze werkelijkheid en manieren van doen. We worden niet comfortabel gerustgesteld maar uitgedaagd. Uitgedaagd om God lief te hebben boven alles en onze naaste als onszelf. Het is ook niet 'U vraagt, wij draaien'. Die liefde voor de naaste betekent wel dat we bereid zijn ons te verdiepen in zijn wereld, om haar lief te hebben waar ze is, hoe anders ook dan wij. We zoeken naar verbinding, zijn nieuwsgierig en benieuwd, en gaandeweg kan er een gesprek ontstaan waarbij ook God ter sprake komt.

Praktische suggesties

Concreet betekent het dat je jezelf oefent in opmerkzaamheid. Alert zijn op wat mensen zeggen, op wat je hoort en ziet in je omgeving, op wat je leest in de Bijbel. In viervoudig luisteren zoek je samen naar de richting die God wijst in jullie context. Dat veronderstelt dat je gelooft dat God ook nu nog door zijn Geest richting wijst. Hoe staan jullie daarin? Deel je gedachten, vragen en ervaringen hierover.

Luisteren naar de Bijbel en in gebed

Hoe luister je naar God in de Bijbel, in gebed, en hoe onderscheid je daarbij wat God je te zeggen heeft?

- Stille is belangrijk. 'Stille is de zendtijd van de Geest', leerde een predikant. Lees samen een bijbelgedeelte, zing, bid en word stil. Neem de gedachten die dan bovenkomen rond een vraag of een probleem serieus, bij jezelf en bij anderen. Is er een lijn in te ontdekken?
- Open elke team- of kerkenraadsbijeenkomst met een bijbelgedeelte waar je twee aan twee of gezamenlijk over nadenkt. Wat raakt, wat is belangrijk voor je? Bid dan samen om de Geest, bijvoorbeeld via een lied als 'Veni Creator Spiritus'.

---

8. Zie voor dit thema ook het artikel 'Sterke samenwerking' (komt op een later moment online).

Luisteren naar je omgeving

- Lees de huis-aan-huiskrant, ga in gesprek met sleutelfiguren in de samenleving, huisartsen, maatschappelijk werkers, mensen op het gemeentehuis, op het politiebureau, winkeliers. Denk ook aan organisaties als Vluchtelingenwerk, stichting Present, buurthuizen en scholen. Zij kunnen je vertellen wat er nodig is, welke problemen er spelen en welke kansen er liggen.
- Nodig mensen uit je omgeving uit in je eigen kring of kerngroep om vanuit hun levensovertuiging iets te delen over wat hen motiveert en bezighoudt.
- Het onderzoeksbureau Motivaction maakte een bruikbaar overzicht van verschillende waardengroepen in Nederland en doet daar blijvend onderzoek naar. Zo kun je ontdekken welke verschillende groepen er zijn in de samenleving, wat hen motiveert en waar ze mee bezig zijn. Motivaction biedt ook mogelijkheden om met behulp van zijn instrument jouw context in kaart te brengen.⁹
- Lees, luister, kijk. Romans of boeken die de huidige tijd analyseren, podcasts, muziek, films. Ze geven een tijdsbeeld, ze helpen je je blik te richten en in gesprek te zijn met mensen buiten je eigen bubbel.

Luisteren in de eigen kerngroep

- Het is van belang dat je elkaars achtergrond, verlangen, motivatie en mogelijkheden om mee te doen kent. Je bent niet alleen een team uitvoerders maar ook een team van gelovige mensen die samen zoeken naar inspiratie, naar de beweging van de Geest.
- Waarom doe je mee, wat is je drijfveer? Je groep is divers, ook qua mogelijkheden en beperkingen. Niet iedereen heeft evenveel tijd of energie beschikbaar. Wees daar eerlijk over.
- Wat bemoedigt je, wat helpt je om vol te houden?
- Bid ook voor elkaar.

Luisteren in de bredere kerk

- Deel je ervaringen, visie en verlangen met je plaatselijke gemeente en kerkenraad.
- Luister naar hun reacties en observaties.
- Ga eens op bezoek bij een andere proefplek of bezoek samen een inspirerende conferentie. Wat kwam je op het spoor?

Verder lezen

- Jos Moons, *De kunst van geestelijke begeleiding*. Heeswijk-Dinther: Berne Media 2019.
- Bert Bakker, *Anderen tevoorschijn luisteren*. Houten: Ekklesia 2013.
- Jos Douma, zr. Nadia Kroon e.a., *Kijken en luisteren naar Jezus. 40 keer lectio divina*. Leeuwarden: Ark Media 2020.
- Andrew Root, Blair Bertrand, *Wachten op God. Vanuit geloof en geduld bouwen aan je gemeente*. Utrecht: KokBoekencentrum 2024.
- Gert-Jan Roest, *Contextualisatie. Theorie en praktijk*. Utrecht: Dienstenorganisatie Protestantse Kerk, 2021 (geraadpleegd 24 maart 2025).
- Kees van Ekris, *De magie van het geloof. Theologie over bezieling en betovering*. Utrecht: KokBoekencentrum 2025.

Schrijvers die onze samenleving analyseren zijn bijvoorbeeld Govert Buijs (politiek filosoof) en Paul Schenderling (econoom). Kijk bijvoorbeeld eens naar Ad Verbrugge, Govert Buijs en Jelle van Baardewijk, *Het goede leven & de vrije markt. Een cultuurfilosofische analyse*. Rotterdam: Lemniscaat 2018, of Paul Schenderling, *Er is leven na de groei. Hoe we onze toekomst realistisch veiligstellen*. Leiden: Bot Uitgevers 2022.

---

9. motivaction.nl/en/mentality (geraadpleegd 24 maart 2025)

De auteur

Nynke Dijkstra-Algra is predikant binnen de Protestantse Kerk. In het verleden werkte ze als gemeenteadviseur, als beleidsmedewerker voor missionair werk en pionieren, en als beleidsadviseur voor de synode. Ze schreef boeken en artikelen over onder meer missionair kerk-zijn. Ze is nu beschikbaar voor kerkenraadsdagen en gemeenteavonden rond visievorming, pastoraat en missionair werk.